

O P I S

1. Dane ewidencyjne.

- 1.1. Obiekt:
  - 1.1.1. Zabytkowe figury Św. Jana Nepomucena oraz Św. Floriana wraz z elementami mostu przy wjeździe na pl. Kościelny.
  - 1.1.2. Misa wodotrysku na pl. Kościelnym.
- 1.2. Adres:
  - 1.2.1. Kamieniec Ząbkowicki, ul. Kościelna.
  - 1.2.2. Kamieniec Ząbkowicki, pl. Kościelny
- 1.3. Przedsięwzięcie: remont konserwatorski.
- 1.4. Inwestor: Gmina Kamieniec Ząbkowicki.
- 1.5. Wykonawca dokumentacji: Pracownia Konserwacji Zabytków ARCHITEKTURA-RZEŹBA-SZTUKATERIE Sp. z o. o., ul. Piłsudskiego 23, 50-044 Wrocław.
- 1.6. Rodzaj dokumentacji: inwentaryzacja architektoniczno-konserwatorska.
- 1.7. Podstawa opracowania: umowa nr 271/04/BGP/2012.
- 1.8. Numery działek:
  - 1.8.1. 752 AM16 Obręb Kamieniec Ząbkowicki 1.
  - 1.8.2. 742/20 AM16 Obręb Kamieniec Ząbkowicki 1.

2. Uwarunkowania prawne ochrony konserwatorskiej.

- 2.1. Rzeźby Św. Jana Nepomucena i Św. Floriana oraz misa wodotrysku wpisane są do rejestru zabytków pod nr B/1731/747/467 wpis z dn. 7.05.1991r.
- 2.2. Most przy wjeździe na pl. Kościelny ujęty jest w wykazie zabytków i znajduje się na terenie wpisanym rejestru zabytków jako zespół budowlany dawnego klasztoru cysterskiego w Kamieńcu Ząbkowickim decyzja z dn. 16.07.1997r. pod nr 1583/a-h/Wł.

3. Dane historyczne.

Obiekty pochodzą z początku XVIII w. Rzeźby Św. Jana Nepomucena i Św. Floriana – autorstwa Antoniego Joerga, z lat 1702-04 (źródło: Zabytki Sztuki w Polsce – ŚLĄSK, Warszawa 2006).

4. Opis stanu istniejącego.

4.1. Rzeźby Św. Jana Nepomucena i Św. Floriana z cokołami.

4.1.1. Opis i budowa technologiczna obiektu

Rzeźby Joerga prezentują typową dla italianizującej plastyki czytelną budowę postaci, ustawione najczęściej w kontrapoście poprawnym anatomicznie. Twarze mało zindywidualizowane, gładkie z wyraźną tendencją do idealizacji. Specyfika tworzywa narzucała syntetyczne opracowanie szczegółów, połączone z wyważonymi

proporcjami i trafnie ujętym, realistycznym ruchem. Całość sprawia wrażenie monumentalności podkreślane przez duże płaszczyzny i światłocien.¹

Do wykonania pomnika zastosowano dolnośląski piaskowiec typu krzemionkowego. Rzeźby wykonane z jednorodnych bloków piaskowca o drobnym i jasnym uziarnieniu. Gatunek kamienia nie pozwalał na plastyczny modelunek. Rzeźby ustawione na cokołach z analogicznego piaskowca. Cokoły posadowione przy murze balustrady mostu.

4.1.2. Warunki ekspozycji.

Założenie posadowione jest na skraju skarpy fosy, przy murze kamiennej balustrady mostu. Obserwacje in situ nie potwierdziły istnienia objawów zachwiania konstrukcji – pomniki nie wykazują tendencji do odchylania się od pionu.

Obok pomników rosną drzewa zacinające figury, powodując ponadto zwiększenie zawilgocenia powietrza w otoczeniu, a co za tym idzie intensywniejszy rozwój mikroorganizmów.

4.1.3. Stan zachowania i przyczyny zniszczeń.

Powierzchnię rzeźb pokrywa warstwa zabrudzeń powierzchniowych, w skład których wchodzi część pyliste i smoliste silnie związane z piaskowcem siłami adhezji, miejscami przerośnięte naroślami krzemianowymi oraz tworzącymi się kalafiorowatymi wykwitami gipsowymi. Widoczny jest zielony nalot świadczący o wzroście glonów.

Na skutek częstego omywania przez wody opadowe i stosunkowo niski stopień zanieczyszczenia powietrza uszczelnienie powierzchni nie było generalnie na tyle rozległe by spowodować drastyczne zablokowanie wymiany par i gazów z otoczeniem. Bloki piaskowca zachowały pierwotną wytrzymałość mechaniczną. Wyplukane zostały natomiast ziarna kwarcu i składniki lepiszcza z warstwy powierzchniowej, co doprowadziło do miejscowego rozmycia faktury i zatarcia ostrości rysunku rzeźbiarskiego.

W najbardziej wyeksponowanych partiach obiektu występują miejscowe złuszczenia przypowierzchniowej warstewki kamienia, mikro- i makrospeknięcia. Objawy te występowały szczególnie intensywnie w partiach cokołu pomnika oraz w dolnych partiach rzeźb (szaty).

Warstwa nawarstwień uszczelniających powierzchnię piaskowca ma barwę szarą, a w miejscach nie omywanych przez wodę - kumulowania się zabrudzeń - przyjęły kolor ciemnoszary, wręcz czarny. Nawarstwienia o charakterze warstwy uszczelniającej przyjęły formę placków i zacieków.

Wytrzymałość mechaniczna piaskowca jest osłabiona, powierzchnia w wyniku erozji została w przeważającym procencie wyplukana, najlepiej zachowana oryginalna powierzchnia rzeźbiarska pozostała w zagłębieniach formy.

Widoczne są ubytki mechaniczne wynikające z erozji kamienia. Na powierzchniach przełamu kamienia w miejscach ubytków stwierdzono osypywanie się ziaren kwarcu. Stwierdzono pojawienie się rozwarstwienia kamienia w prowadzące do odpajania fragmentów powierzchni.

4.2. Balustrady murowane byłego mostu.

---

¹ Konstanty Kalinowski Rzeźba Barokowa na Śląsku; PWN 1986; 198-199

Wykonane są z cegły na zaprawie wapiennej z dodatkiem kruszywa średnioziarnistego. Nakrywy z piaskowca analogicznego jak rzeźby z cokołami. Tynki – wapienne z dodatkiem grubego kruszywa z charakterystyczną fakturą. Balustrady nie zachowały się w całości – na obu brak elementu końcowego (słupek? budka strażnicza?) widocznego na sztychu Wernhera, (bezfazowe zakończenie nakrywy kamiennej wskazuje, iż przylegała do jakiegoś obiektu). Istniejąca ikonografia nie jest wystarczająca do próby rekonstrukcji. Balustrada północna poza elementem j.w. zachowana jest poza tym w całości, balustrada południowa jest niekompletna – zachowany jest tylko odcinek prosty, jednak tuż pod powierzchnią ziemi odnaleziono mur fundamentowy części niezachowanej.

Stan techniczny murów jest w zasadzie dobry tylko w cokole rzeźby Św. Floriana od strony fosy niewielka wyrwa. Tynki w wielu miejscach odpadły i ta tendencja będzie się utrzymywać. Stan techniczny kamiennych nakryw jest analogiczny do rzeźb z cokołami, występuje spoinowanie ze zbyt mocnej zaprawy. Brak elementu końcowego (narożnego) po stronie południowej, występują lokalne ubytki.

Nawierzchnie – występuje kostka granitowa o wymiarze 18x18÷26cm oraz płyty i krawężniki betonowe po stronie południowej. Kostka w stanie dobrym, elementy betonowe w znacznym stopniu zniszczone.

4.3. Misa fontanny (wodotrysk).

4.3.1. Opis.

Misa posadowiona w na kamiennej ścianie wymurowanej z nieregularnych łamanych bloków kamienia. Ukształtowana formę muszli. Do jej wykonania zastosowano wapień zbity, obecnie bardzo degradowany

4.3.2. Warunki ekspozycji.

Misa eksponowana w dawnym założeniu ogrodowym, prawdopodobnie jednak pochodzi z wnętrza, pełniąc wówczas funkcję umywalki. Zdjęcia sprzed 2 wojny dokumentują, że obecne jej miejsce ekspozycji istniało również przed wojną. Stwarza to warunki do przyspieszonej degradacji i destrukcji wapienia zbitego, który, niezależnie do stopnia krystalizacji - nie jest odporny na działanie czynników atmosferycznych.

4.3.3. Stan zachowania i przyczyny zniszczeń.

Obiekt jest bardzo zniszczony. Wapień zbity zastosowany do stworzenia misy nie posiada jednorodnej budowy, nie jest odporny na ekstremalne warunki atmosferyczne panujące w naszym klimacie. Stwierdzono, że uległ on rozległej destrukcji i dezintegracji zarówno na powierzchni, jak również obserwuje się jego skłonność do defragmentacji na granicy słabszych wiązań krystalicznych. Powierzchnia nie posiada poleru, jest szorstka, trudno ustalić kolor kamienia, widać jednakże, że nie jest ona jednorodna, posiada cienie - miejsca jaśniejsze i ciemniejsze. W większości w miejscach tych na granicy przebiegają spękania biegnące w głąb kamienia stwarzając groźbę defragmentacji krystalicznej. Kamień pokrywa warstwa zabrudzeń powierzchniowych, w skład których wchodzi części pyliste i smoliste silnie związane adhezją oraz zespolone kryształami gipsu, który powstał na powierzchni wapienia w wyniku reakcji w środowisku wodnym wapnia z siarką. W miejscach odsłoniętych nawarstwienia gipsowe tworzą kalafiorowate narośla.

Na skutek częstego omywania przez wody opadowe elementów szczególnie odsłoniętych wypłukiwane zostały kryształy kalcytu z warstwy powierzchniowej, co

doprowadziło do miejscowego rozmycia faktury i zatarcia ostrości rysunku rzeźbiarskiego. W najbardziej wyeksponowanych partiach obiektu występują miejscowe złuszczenia przypowierzchniowej warstewki kamienia, mikro- i makrospekowania.

Warstwa nawarstwień uszczelniających powierzchnię kamienia ma barwę szarą, a w miejscach nie omywanych przez wodę - kumulowania się zabrudzeń – przyjęły one kolor ciemnoszary, wręcz czarny. Nawarstwienia o charakterze warstwy uszczelniającej przyjęły formę placków i zacieków.

Wytrzymałość mechaniczna wapienia jest osłabiona, powierzchnia w wyniku erozji została w przeważającym procencie wypłukana. Widoczne są ubytki mechaniczne wynikające z erozji kamienia. Na powierzchniach przełamu kamienia w miejscach ubytków stwierdzono osypywanie się ziaren kalcytu.

Opracował: